

✱ פִּירוּשׁ הַרמב"ם עַל מַסַּכַּת רֵאשִׁי הַשָּׁנָה

(ד' א') **אֲרַב־עָה** ראשי שנים. באחד בניסן ר"ה למלכים ולרגלים. בא' באלול ר"ה למעשר בהמה. ר"א ור"ש אומרים בא' בתשרי. בא' בתשרי ר"ה לשנים ולשמימין וליובלות לנמיעה ולירקות. בא' בשבט ר"ה לאין כדברי ב"ש. ב"ה אומרים בחמשה עשר בו. למלכים רוצה בו למלכי ישראל כדאמרינן בעלמא כך וכך דינאי המדך. וזאת התועלת לענין השמרות. לפי שכיון שיבכם יום אחד מניסן נחשוב לו שנה יתירה על מנינם (לפי שרגילין היו למנות זמן שמרות לשנות המלך משנה שעמד בה ואפי' נמלך באדר כשהגיע ניסן מונין לו שנה ב'. ובשנה הבא בניסן כותבין שנת ג' למלכו. ומחמת שנכתב הזמן בשטר יהיה תועלת שיהיה ניכר בו המוקדם מהמאוחר. שאסור לזוה למכור נכסיו מזמן הלוואה שמשועבדין למלוה. ולענין ב"ת מוקדם ומאוחר שכ"ח מוקדם הוא קודם לגבות):

(דף ו' ע"א) **אמר** רבא כיון שעבר עליו רגל א' ולא הביא (ה) נדרו (ב) עובר במעשה דנתיב ובאת שמה והבאת וגו' אבל בבל תאחר עד שיעברו עליו

שלוש רגלים אליבא דסתם תנא דברייתא או שלשה בסדרן אליבא דר' שמעון:

(שם) **אמר** רב זביר משמיה דרב כנון שהיה חולה פי' כנון שהיה חולד חולה בעצרת שאי אפשר להקריבו כדחניא (ג) בספרי בפרשת כל הבכור מנין לבעל גרב ולבעל יבלת ולבעל חזיות זקן חולה ומזוהם פי' מנין שכל אלו מומין ואינם ראויים לקרב על גבי מזבח ת"ל כל מום :

(ש"ע"ב) **בשלמא** רגלים בלא שנה משכחת לה. פי' כגון שנדר קודם הפסד שעברו עליו פסח שבועות סוכות ועדיין לא נגמרה לו שנה

עד ג'סן הילכך רגלים מדאו ושנים. לאו מלאו. אלא שנה בלא רגלים היכי משכחת לה
 בי אור לה

(א) **בגמ'** ליחא חיבה נדרו משמע מלשונו דגס על נדר עובר. ועי' במל"מ פי"ד מכל' מעשי הקרבנות ה' יג' ובספר המצות שלו עשין ל"ד וברמב"ן שם. ומרש"י משמע דלמינו עובר על נדר ומעריך:

(ב) **עובר** במעשה הנס בהמורה דף י"ח הגירסא כל י"ח עובר בכל תאחד וכולס הקסו על זה הא ב"ח אינו נופל על רגל א'. אבל לפי גירסה רבינו שגרה במעשה נמשע כסוונה בס על רגל א' עובר על כל תאחד. וכה מלינו גם בלאו שאב"מ ג"כ מלקות וי"י בנל"מ פ"ג מהל' ביאה מוקדש דהיכא דחלה ע"ה במעשה אזי לוקה ג"כ על לאו שאב"מ וא"כ מי עשימא עלמו לפני הרגל במזיד שוב עובר על ב"ח במעשה שוב לוקה שפיר :

(ג) **בספרי** וכו' ש"ס ערוך בנכורות מ"א. ועי' חוס'. ועי' בכללי הר"מ שדרבו זכמה מקומות ליסמוך על הספרי חף שהוא נגד הגמרא ועוד דבספרי דרש דרשה הפשוטה מפל מוס ולא מהדיוק. עי' בחוס'. ועי' בכללי הר"מ שדרבו זכ"מ לחפוס דרשה הפשוטה:

(N)

פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

לה אליבא דרבנן אבל אליבא דר' שמעון דסבר ג' רגלים כסדרן והג המצות תחלה . אפשר כגון שנדר בראש חדש אייר אחר חג המצות שנממרה שנה ועדיין לא נגמרו רגלים ואין עמו רגל אחר חוץ מפסח אליבא דר' שמעון דאינו עובר עד שיעבדו עליו ג' רגלים כסדרן . אלא למאן דלית ליה כסדרן היכי משכחת לה (ה) ולרבי יהודה נמי משכחת לה וכו' . אלא לרבנן היכי משכחת לה ואדרינן משכחת לה בדתני רב שמעיה עצרת פעמים ו' פעמים ז' הא כיצד שניהם מלאים . פי' ניסן ואייר המשה כמו שפי' ר"ח (ג) ז' ושיילינן . מאן חנא דפדיג עליה דרב שמעי' ואדרינן . אחרים דתניא וכו' . פי' שאין להם לא חסרים ולא שלמים אלא לעולם ניסן מלא ואייר חסר וכן שאר החדשים אחד מלא ואחד חסר ושמעינן להו להאי סברא מהא דתניא . 'אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ראש השנה לר"ה אלא ד' ימים בלבד . כגון אם היתה ר"ה בשנה זאת יום א' יהא לשנה הבאה יום חמישי ונמצא בניהם ד' ימים יום א' יום ב' יום ג' יום ד' . וכן עצרת אם היתה בשנה זו יום ד' תהי' לשנה הבאה יום א' . נמצא ביניהם ד' ימים יום ד' ויום ה' ויום ו' ויום ז' . ואי אתה מוצא שנים כסדר הזה אלא א"כ היו חדשים כסדרן וביאור דבר זה אם יהיה ראש השנה אליבא דאחרים יום א' מרחשון יהיה יום שני ויום שלישי כסדרן . סבת ה' ז' . שבט ז' . אדר א' ב' . ניסן ג' . אייר ד' ה' . סיון ו' . עצרת ד' . תמוז ז' א' . אב ב' . אבול ג' ד' . לשנה

הבאה

ביאור

(ה) ולר' יהודה נמי משכחת לה . כגמרא גרס בשלמא לר' וכו' ורבינו לא גרס בשלמא כי כחן לא שייך בשלמא עי' ברכות במבוא התלמוד ד"כ בכל בשלמא :
(ז) בשלמא אליבא דר' דתני ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תנימה ודייק הלשון דכתיב תנימה ואמר שנה תנימה מונס ימים כמנין ימות הסמה משכחת לה כגון דאקדש בתי יום חג סמלות והוא כיוצא ע"ז בניסן דכי מעט שלהי אדר ב' והוא יום (כ"ה) [כ"ו] באדר שני מלאו לה ש"ס ימים . ולא עברו עליו אלא עצרת וסוכות בלבד . ועדיין נשאר פסה למלאות שלש רגלים . והוא שנה מליא . רגלים לא מליא . הנה זה אליבא דר' . לרבנן דא' מונס י"ב חודש מיום ליום וכו' היכי משכחת לה . ואמרין משכחת לה כגון דהוה דהיה שחא כה' בסיון ואקדשיה ב' בסיון דהוא בתי חג עצרת . ובשנה הבאה חל עצרת להיות ב' בסיון הנה בשפה בסיון שלמה שנה . ועדיין ג' רגלים לא מלאו לקן כדכר שמעיה דתני עצרת פעמים כה' בסיון וכו' . ניסן מלא אייר חסר עצרת ב' בסיון . ניסן ואייר חסרים עצרת ב' בסיון . עי' רש"י שפי' מלאין הוא מירושלמי . וכך לשון הירושלמי . אם שניסן מלאין מתחילין ספירת העומר מ"ו בניסן . הנה ע"ז בניסן ול' מאייר הנה מ"ה ימים . וא"כ כה' בסיון תשלום ג' יום . והוא יו"ט של עצרת . אחרים אין להם זה הסברא שניסן מלאין או חסרין . אלא לעולם א' מלא ח' חסר . ח"כ עולין י"ב חודש שג"ל ימים . כשחשליכס ז"ל נשאר ד' . ובשנה מעובר נשאר יום א' כשחשליך ז"ל וכו' . הרי"ה ימים במעוברת :

ב פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

הבאה תשרי ה' מרחשון ו' ז . כסלו א' . טבת ב' ג' . שבט ד' . אדר ה' ו' . ניסן ז' . אייר א' ב' . סיון ג' . עצרת א' . תמוז ד' ה' . אב ו' . אלול ז' א' . הנה נתבאר לך שאי אפשר שיהיה בין ראש השנה לראש השנה ובין עצרת לעצרת אלא ד' ימים בלבד אלא א"כ היו חדשים כסדרן חדש ב' ימים וחדש יום אחד . ואם היתה שנה מעוברת חמשה פי' אם היתה שנה זאת יום ב' אליבא דאחרים והוא מעוברת תהיה השנה הבאה יום ז' . נמצא ביניהם ה' ימים . יום ב' יום ג' יום ד' יום ה' ויום ו' ובלבד שתעשה אדר שני (מלא) ניסן יום אחד מפני שניסן לעולם מלא ואם תעשה ב' ימים לניסן נמצא אייר יום אחד ונמצא ניסן חסר . וצריך אתה לידע שזה שאמרנו ואם היתה שנה מעוברת חמשה הוא בין עצרת של שנה שקודם המעוברת ובין עצרת של שנה המעוברת אבל בין עצרת של שנה מעוברת ובין עצרת של מוצאי המעוברת ד' ימים הן וביאור דבר זה אם היתה ראש השנה יום ב' מרחשון יום ג' ד' . כסלו ה' . טבת ו' ז' . שבט א' . אדר ב' ג' . אדר שני ד' . ניסן ה' . אייר ו' ז' . סיון א' . עצרת ו' . תמוז ב' ג' . אב ד' . אלול ה' ו' לשנה הבאה ר"ה ז' נמצא בין ר"ה זו לר"ה שעברה ה' ימים ב' ג' ד' ה' ו' . מרחשון א' ב' . כסלו ג' . טבת ד' ה' . שבט ו' . אדר ז' א' . ניסן ב' . אייר ג' ד' . סיון ה' . עצרת ג' . נמצא בין עצרת לעצרת שעבר ד' ימים ו' ז' א' ב' . הנה נתבאר לך לפי חשבון שבין ר"ה שעברה ובין שנה המעוברת הוא החשבון . אבל בין המעוברת ומוצאי המעוברת ד' ימים בלבד בין עצרת לעצרת אבל בין ר"ה של מעוברת ובין ר"ה של מוצאי מעוברת נמי חמשה נמצאת אומר אם היתה שנה מעוברת בין עצרת שבה ובין עצרת שעבר ה' ימים ובין ר"ה זאת המעוברת ובין ר"ה הבאה ה' ימים כמו שיכתבאר מן החשבון :

(דף ו' ע"א) וְלֹא פְּלִיגִי הָא דְּבִתָּם הָא בְּבֵעַל מוֹם צָרִיךְ אִתָּה לִידַע הַבְּכוֹר מִצֻּתוֹ שִׂיאָכֵל בִּשְׁנָתוֹ כְּדִתְנִן בְּבִכּוּרֹת פֶּרֶק ד' הַבְּכוֹר נֹאכֵל שְׁנָה בִּשְׁנָה בֵּין תָּם בֵּין בְּעַל מוֹם שְׁנֹאמֵר לִפְנֵי ה' אֶלְקִיךָ תֹאכְלֵנוּ שְׁנָה בִּשְׁנָה (ב) וְאִם הִיא תָּמִים שְׁהוּא עֲתִיד לְהִקְרִיב אֵין מוֹנִין לוֹ אֵלֹא מִיּוֹם שְׁנוּלֵד מִפְּנֵי שְׁהוּא עוֹמֵד לֹאכִילָה וְרֹאזִי לֹאכּוֹל בּוֹ בְּיוֹם שְׁנוּלֵד . וְאִתְּמִיחֵין בְּעַל מוֹם מִי מִצִּי אֵכִיל לִיה פִּי' וְאִעֲנִי שְׁהוּא בְּעַל מוֹם אֵינוֹ רֹאזִי לֹאכִילָה אֵלֹא לְאַחֲרָה' יָמִים דְּפָחוּת מִשְׁמוֹנָה נִפְל הוּא . וְאִהֲדִרִּין דְּקִים לִיה בְּגוּיָה שְׂכֵדוֹ לוֹ חֲדָשִׁי :

שנת

ביאור

(ב) מִעוֹת דְּמוּכָה יֵשׁ כָּאֵן שְׂכָח לְהִסְפֹּךְ . וְלִרְיָךְ לְהִיּוֹת קָךְ . סְכִיכּוֹר מִצֻּתוֹ שִׂיאָכֵל וְכו' . וְאִלֵּי סִיכָה תָּמִים נִעְיִין שְׁנָה מִבְּנִיחָה לְהִנְלָאֵה עַד סוֹף סְפִיכָה וְכַעַל מוֹם מִיּוֹם שְׁנוּלֵד וְאִתְּמִיחֵין וְכו' שְׁנָה חֲמֵשִׁים אֶתָּה מִיּוֹם וְכו' :

פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

(דף ט' ע"א) **שנת** החמשים אתה מונה ואי אתה מונה שנת חמשים (א) חסר אחת שמטה היא דכתיב וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה ושנת חמשים יובל וסברי רבנן ששנת יובל אינה עולה למנין שני שבוע כדתניא בספרא יכול שנת יובל עולה למנין שני שבוע ת"ל שש שנים תורע שדך ושש שנים תזמור כרמך שני זריעה וזמירה עולה למנין שני שבוע ולא שנת יובל עולה למנין שני שבוע היכך מאחר ששנת יובל חושבין שנת יובל מונין שנים ומשמיטין שביעית והושבין שנת יובל שנת שמטה היא וזהו פי' שנת חמשים אחת מונה ואי אתה מונה שנת חמשים חסר אחת כלומר שהוא שנת שמטה כמו שפרשנו שלא תחשוב שנת יובל בשאר השנים ותתחיל לחשוב שש שנים מאחר שנת תשע וארבעים ותחשיב שנת היובל משה שנים (ב) ונמצאת זורע ה' שנים מאחר היובל ומקדש שביעית לשנת תשע וארבעים שהיא שישית ליובל כר' יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן כלומר עולה ליובל ועולה לשני שבוע :

(שם ע"ב) **אלא** ר' יהודה מאי טעמיה . פי' מאי טעמי' דר' יהודה שעשה עיקר היובל שלוח עבדים ולא עשה תקיעה עיקר ואמרינן קסבר מקרא נדרש לפניו ולא לפני פניו כי כך סדר הפסוקים והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחדש ביום הכפורים תעבירו שופר בכי ארציכם וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ לכל יושביה יובל היא תהיה לכם ושבתם איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו יובל היא שנת החמשים שנה תהיה לכם ר' יהודה סבר מקרא נדרש לפניו כלומר יובל הוא כמה בפסוק שלפניו שהוא וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרור בארץ שהוא שלוח עבדים ולא לפני פניו שהוא והעברת שופר תרועה :

(שם) **אמר** ר' חייא (ג) (אמר ר' אבין) בר אבא אמר ר' יוחנן זו דברי רבי יוסי בר יהודה אבל חכמים אומרים שלשתן מעכבות פי' שלוח עבדים והעברת שופר והשמטת קרקע קסברי מקרא נדרש לפניו שהוא וקראתם דרור הרי שלוח עבדים לפני פניו והעברת שופר תרועה הרי תקיעה ולאחריו לא תורעו ולא תקצרו הרי השמטת קרקע היכך שלשתן מעכבות :

אחד

ביאור

(א) **חסר** אחס גרס ונח כרפ"י ותוס' מלחקו כזה .
(ב) **ונמצאת** זורע ה' שנים כלומר זורעין ה' שנים וסיובל עולם למנין שנים ומשמיטין שביעית
(ג) **[אמר ר' אבין]** לא גרס כי כק"מ הנידחא חמר ר"ח בר אבא חמר ר"י פי' ברכות ה' ומ"ג ב' . גיטין ע"ז ועוד בכמה מקומות :

פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה ד

(שם) **אחר** הנומע ואחד המברך ואחד המרכיב שלשים יום לפני ר"ה עלתו לו שנה ומותר לקיימן בשביעית. צריך אתה לידע עיקר הדבר ואחר כך יתברר לך פירושו הילכך הלכה זו הא דתנן אין נומעין ואין מבריבין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה היינו סבורים שכך הוא פי' משנה זו דת"ק דמשנה זו דאמר פחות משלשים יום לפני ר"ה שלשים יום. בלבד בעי כדי שתקלום קודם ר"ה ובא רב נחמן ופי' דלא פליגי הני תנאי עם הני תנאי אלא בקליטה דתנא קמא סובר לשלשים יום קולטת ור' יהודה סובר לשלשה ימים קולטת ור' יוסי ור' שמעון סברי דלשתי שבתות קולטת. וכולהו מודו דצריכין אנו לשלשים יום שתעלה לנו שנה אחר שתקלום ואח"כ יהא מותר לקיימה בשביעית. ופי' אליבא דר' אליעזר דאמר שאין חשוב שנה אלא שלשים יום ומשום הכי אמר רב נחמן לדברי האומר שלשים יום וכו' ועל הא אמרינן אלא מאי ר' אליעזר שלשים יום בעי פ' הא ברייתא דתניא בה אחד הנומע שלשים יום לפני ר"ה ששמענו ממנה דשלשים קלטה הנמיעה ולא תעלה לו שנה אלא לשלשים יום. אי ר' מאיר הוא אי אפשר דהא לא בעי אלא יום אחד והאי ברייתא אמרה דשלשים יום הוא שחשוב שנה אבל פחות מכאן לא. ואי ר' אליעזר שלשים ושלשים בעי שלשים קליטה ושלשים כדי שתעלה לו שנה. כמו שפרשנו למעלה שאנו צריכין שתעדה לנו שנה אחר הקליטה שבייתה כמו שפרשנו. ואי נמי סבר כר' יהודה דשלשה ימים קלטה שלשה ושלשים בעי שלשה קליטה ושלשים שתעדה לנו שנה דהא פי' רב נחמן דאפי' ר' יהודה סובר שלשים בעינן ואחר כך תעלה לנו שנה כדאמרינן לדברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים. ופרקינן לעולם ר' מאיר הוא דאמר יום אחד בשנה חשוב שנה וזה שהצריך האי תנא שלשים יום לפני ר"ה לא כדי שתעלה לנו שנה אלא כדי שתקלום קודם ר"ה. ואקשינן (ה) אי הכי שלשים ואחד יום בעי פ' אפי' תוקמיה כר' מאיר שלשים ואחד בעי שלשים לקליטה ויום אחד אחר שלשים כדי שתעלה לנו שנה אחר הקליטה. ופרקינן יום שלשים עולה לבאן ולכאן כלומר הוא סוף הקליטה וחשבינן אותו כאלו אחר הקליטה הוא לענין יום אחד בשנה חשוב שנה. ואם תשאל מאחר שעמדה הברייתא בזו לר' מאיר אמאי תנא בה פחות משלשים יום לא עלתה לו שנה ואסור לקיימן בשביעית משום שלא קלטו דאוקמינן לר' מאיר דסבר קליטה שלשים יום וכדאמרינן

ביאור

(ה) **אִי הָכִי** פ' דקדק לפרש כי ח"ס נכאן לא יתפרש בזה"ל בשלמה חלל ח"ס נכאן כמו שאלה כמו ואכתי ואפי' חוקמיה כר"מ וכו' ריטב"א :

(b)

פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

כו קאמר ר' מאיר שלשים לקליפה אלא לא עלתה לו שנה למה והא ר' מאיר סבר יום אחד בשנה חשוב שנה. תשובתך יש. לומר לא אמר ר' מאיר יום אחד בשנה חשוב שנה אלא אם היה אותו היום אחר הקליפה אבל הבא משלא קלפה לא עלתה לו שנה :

(דף י"א ע"א) (ה) ר' אליעזר אומר מנין שבתשרי נולדו אבות. פי' אברהם ויעקב אבל יצחק מודו שבניסן נולד וכדקיימא לן כמכילתא דר' ישמאל בחצי הלילה נדבר עם אברהם אבינו בין הבתרים בחצי הלילה נולד יצחק בחצי הלילה לקו בכורות וכו'. ר' יהושע אומר מנין שבניסן נולדו אבות שנא' והי בשמונים שנה וגו'. קשיא לן מוכא מאי ראיא יש מפקוק זה והא בהדיא כתוב ביה בחודש זיו הוא החדש השני שמענו שאייר שהוא החודש השני הוא הנקרא חדש זיו והוא אומר דניסן הוא חודש זיו דאמר מנין שבניסן נולדו אבות ואמר חדש שנולדו בו זיוותני עולם אלמא ניסן הוא חדש זיו אצלנו. והאי קושיא אצל רבינו יוסף הלוי ז"ל ולא אשכח בה פירוקא דדייק :

(שם ע"ב) (ב) ר' אליעזר אומר אותו היום שבעה עשר במרחשון היה יום שמול כימה שוקע ביום. צריך אתה לידע צורת הרקיע והמזלות ומהלך השמש בכל חדש וחדש ובכל מזל ומזל ואח"כ תבין כיצד מול כימה שוקע בי"ז במרחשון. וצריך אתה לידע שהמזלות שנים עשר כנגד י"ב חדש ואלה שמותם. מלה. שור. תאומים. סרטן. אריה. בתולה. מאזנים. עקרב. קשת. גדי : דלי. דגים. והשמש מהלכת חדש בכל מזל ומזל שלשים יום בכל מזל כנגד (ג) שלשים מעלות שבכל מזל מעלה אחת בכל יום לפי קירוב החשבון אבל לפי דקדוק החשבון מהלכת בכל מזל ומזל שלשים יום ועשר שעות וחצי שעה נמצאת מקפת שנים עשר מזלות בשם"ה ימים וששה שעות וזאת היא שנת החמה והשמש בחדש ניסן במלה ביאור

(ה) ר' אליעזר קוש' זו סקסס תוס' גס נחשו' ר"י מייג'ס ס' קע"ה סקסס זה והירלו בדוחק ודרכו של רבינו לא לנטות מהפסס כי אהב את האמת. לכן כ' ולא וכו' דדייק ומזה ראיה גדולה שכאן הוא המוליך לנו מים ממר"ה (ר"ת ממסכת ר"ה) שמביא קוש' מרבו ז"ל :

(ב) ר' אלעזר כימה שוקע גרס כחוס' וכנמ' הנירסא כמה עולה כרס"י :

(ג) שלשים מעלות כי נגלל השמש הוא ש"ס מעלות והנגלל נחלק ליי"ב חלקים ולי"ב מזלות שווים. א"כ כל מזל מחזיק ל' מעלות : כנגד ל' יום של חודש ובכל יום השמש עולה מעלה וכו' :

נ פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

במלה אייר בשור סיון בתאומים אב באריה אלול בבתולה תשרי במאונים מרחשון בעקרב כסלו בקשת טבת בגדי שבט בדלו אדר בדגים . וזה שאמרנו שהשמש בניסן במלה אייר בשור וכן שאר החדשים לאו למימרא שבכל שנה ושנה כן הוא שבראש חדש תהיה השמש במעלה ראשונה ממזל מלה ותהליך כל החדש בכל מזל וכן שאר החדשים לא אלא יש שנים שאין השמש מגעת למלה עד כ' בניסן או עד שנים ועשרים באדר שני וכן נמי יש שנים שתגיע למזל מלה בכ"ה באדר שני וכן נמי יש שנים שאין מגעת למזל מאזנים עד כ"ו בחדש אלול בתשרי וכן נמי יש שנים שתגיע למזל מאזנים בכ"ט אלול וכן נמי יש שנים שלא תגיע למזל מאזנים עד שרשה ימים במרחשון וכן כל חדש וחדש לפי שאין חשבון לבנה שהוא חשבון חדשים וחשבון שנת החמה שהוא חשבון מזלות יוצאין כאחת ששנת החמה שס"ה יום ושש שעות וחשבון שנת לבנה שג"ד יום ושש שעות ותתע"ו חלקים מאلف וששנה חלקים בשעה ולפיכך אין החשבון יוצא כאחד ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה עשרה ימים וכ"א שעות ור"ד חלקים מיהו כיון שרוב השנים חמה בניסן במזל מלה בין בסוף החדש בין באמצע בין בראש וכן באייר בשור וכן בכל החדשים קורין החדשים על שם המזלות ואנו אומרים מלה לניסן שור לאייר תאומים לסיון וכן בכל חדש וחדש כמי שפירשנו . וצריך אתה לידע שהמזל שתהיה בו השמש והמעלה שבה השמש היא עולה תחלת היום מהמזרח ומעלה שכנגדה במזל שביעי שוקעת במערב כגון אם היתה מעלה עשירית ממזל מלה עולה מן המזרח באותה שעה מעלה עשירית ממזל מאזנים שהיא שביעית למלה שוקעת במערב ובזמן שמעלה עשירית ממזל מלה באמצע רקיע מעלה עשירית ממזל מאזנים שוקעת תחת הארץ כנגד התהום וכן נמי בזמן שמזל מאזנים עולה מן המזרח מזל מלה שוקע במערב ובזמן שמזל מאזנים באמצע הרקיע למעלה על הארץ מזל מלה שוקע תחת הארץ כנגד התהום וכן נמי בזמן שמזל עקרב עולה מן המזרח מזל עקרב שוקע במערב ובזמן שמזל עקרב באמצע הרקיע למעלה על הארץ מזל עקרב שוקע תחת הארץ למטה וכן נמי בזמן שמזל עקרב עולה מן המזרח מזל עקרב שוקע במערב ובזמן שמזל עקרב באמצע הרקיע למעלה על הארץ מזל עקרב שוקע תחת הארץ למטה וכל מזל שיהיה באמצע הרקיע למעלה על הארץ שביעי לו למטה מן הארץ כנגד התהום . וצריך אתה לידע (ה) שהמזלות בגלגל תשיעי ותחת גלגל התשיעי הגלגל

השמיני

ביאור

(ה) שהמזלות בגלגל תשיעי . ועי' בס' יסודי הסורה סכת סכמלות בגלגל שמיני ועי' סס במפרש סחית :

פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

השמיני בו אלו (ה) הכוכבים הקבועים והם שקוראין אותם בלשון ערבי (אל כוכב אל בבומת) [לכוכב עאת]. ומן הכוכבים האלו שבמזל השמיני כ"ח כוכבים כנגד י"ב מזלות מכוונים כנגדם מחולקים עליהם וכל כוכב מהם נקרא מחנה ויש שם מחנה שיש בה שלשה כוכבים כאחד ויש שם מחנה שיש בה ארבעה וחמשה כוכבים וששה. ואלו היינו צריכים לצורתם היינו צרים אותם והם מכוונים כנגד המזלות שתי מחנות ושליש מחנה לכל מזל ומזל והם שקוראים אותם בלשון ערבי (אל מאנוז) [אל מחל] (כ) ומחנות אלו אין אנו יודעים שמותם בלשון ערבי ואין אנו יודעים שם אחד מהם חוץ מכימה והוא במחנה השלישית למחנות שהוא מכוונת כנגד ראש מזל מלה והוא שקורין אותה בלשון ערבי (תתא) [תריה] ונמצאת מחנה (ג) כימה מכוונת בין מזל מלה ומזל שור. שרישית למזל מלה ושני שלישיה למזל שור. ובשבעה עשר במרחשון השמש במזל עקרב ב"ז מעלות בו וקימ"ל דבאמצע. היום נכנס נח לתיבה כדכתיב בעצם היום ותניא בספרי וידבר ה' אל נח בעצם היום הזה עד שאמר המקום הריני מכניסך לתיבה בחצי היום וכך מי שאפשר בידו למחות יבא וימחה וקימ"ל שלא נכנס נח לתיבה עד שהתחיל המטר ודחפוהו המים כדכתיב מפני מי המבול. ואמרו נח מקטני אמנה היה. שנאמר מפני מי המבול שלא נכנס עד שהתחיל המטר. הא למדת שבאמצע היום ירד המבול ובאמצע היום נכנס השמש באמצע הרקיע והשמש היתה באותו היום במזל עקרב באמצע המזל כמו שפירשנו למעלה. והנה אנו צרים צורת גלגל אחד ובו שנים עשר מזלות והוא גלגל המזלות והשמש בתוך מזל עקרב והגע עצמך באיזו בתוך המזל היא כדי שיתבאר לך למראית העין. וגלגל אחד תחתיו ובו כ"ח מחנות כמו שפירשנו למעלה והוא גלגל הכוכבים הקבועים. והנה אנו צרים מזל כימה מכיון בין מלה לשור. וזו היא צורת הרקיע והארץ ומזל עקרב באמצע הרקיע למעלה ומזל שור שבו כימה שוקע תחת הארץ כדי שיתבאר לך למראית העין ויתבאר לך מצורה זו שבזמן שמזל עקרב באמצע הרקיע מזל שור שבו כימה שוקע תחת הארץ:

ור'

ביאור

(ה) **הכוכבים** הקבועים דעתו כחמ"ו או"ה שגלגל חיצו והכוכבים קבועים:

(כ) **ומחנות** אלו אין וכו'. וכן כתב חכ"ן עזרא ב"ש. כלי נחשת וז"ל דע כי הקדמונים חלקו הגלגל השמיני לכ"ח חלקים וקראו אותם מחנות. והנה לכתוב המחנות בלי קדר כי בלשון ערבי אין ידועין שמותן וכו':

(ג) **כימה** מכוונת. ועי' רש"י פ"מ דף ק"ע"ב דכימה הוא זכ טלה. ומז' השיגו דעס הוא זכ טלה וכימה סמוכה לה:

ה פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

(שם) ור' יהושע אומר אותו היום שבעה עשר באייר היה. כבר פירשנו למעלה שבאייר השמש במזל שור שבו כימה הידכך באייר שהשמש במזל שור באמצע היום כשהיא השמש באמצע הרקיע כימה נמי למעלה. ודבר פשוט הוא :

(דף י"ג ע"א) **הדר אמר ר'** ירמיה לאו מידתא היא דאמרי. פי' שאמרתיו וקים יהו לרבנן דהא אשכחן דקים להו מבעיא דבעי מיניה חברייא (א) מרב חונא עומר שהקריבו וכו' ודחינן להא סיעתא דר' ירמיה ואמר ליה מאי ראייה אייתית ודלמא דלא (ב) עייל כלל כלומר ודלמא לא הקריבו כלל אלא ממה (ג) שהיה כשעלו לא הביא לא שליש ולא רביע ולא כלום אבל אילו הי' רבע או דנקא הוי להו ספק שמא שליש הוא ולא קים להו. ודחי ר' ירמיה ואמר לאס"ד דלא עייל כלל. שאדמלא כן בחמשה יומי פרי לכתחלה וחזי לשחינה. אלא שכבר הביא פחות משליש ונגמר באותן חמשה ימים. ואקשו עלה דר' ירמיה ואכתי בחמשה יומי (ד) תמלא ותהא ראוי' לסחינה. אלא מאי אית לך למימר ארץ צבי כתיב בה ומזהרת להגדיל. ומשום הכי נגמרה תבואה שלא הביאה שליש בחמשה יומי. הכא נמי יש לומר שלא הביאה כלום לא שליש ולא רביע ומשום שהיא ארץ צבי עשתה לחמשה יומי ואירחייה האי סיעתה דר' ירמיה ועמדה תשובה הראשונה דכל שעורית דחכמים כך הם וקים להו :

(דף י"ד ע"א) (ה) **בצלים** הסרסים איכא ביניהו. פי' לר' עקיבא דאמר שאין קרוין ירקות ומתעשרין לשנה הבאה אלא שגדלין על כל מים. הני פול דמצרי אינם גדלין על כל מים. דהא צריכין הפסקה זעל מים שיוורדין עליהן בזמן בואור

(א) **ונמי** גרם רב כהנא וגרסא דר"מ נכונה. כי לא מלינו דיאמרו על רב כהנא שם חבריא אבל על רב כהנא מלינו בכמה מקומות. בגיטין נ"ב. ב"מ ט"ו. ובבבא כ"ה. נפל בר חברין. הוגא בר חברין :

(ב) **כלומר** ודלמא. משמע דלא גרם ודלמא לא הקריבו עד ה"ג קים להו. ואפשר דקוקסה לו ג"כ קוקסי טעומה שהקשה ר' עקיבא אינר על זה בגליון ס"ה ונשאר בל"ע :

(ג) **כתירוין** ר"ת בחוס' דאכלו מתבואה ישנה :

(ד) **תמלא** כי פעומר כריך רך ומלא :

(ה) **בצלים** הסרסים. לריה"ג תבואה שאין צריכין למי שנה הבאה כלל מתעשרין לשעבר ולר"ע דסבר לאחר רוב מים אזלין בתבואה. וכל ספירות בגדלין על רוב מים. אעפ"י שעדיין אס יורדין עליהן גשמים מועלין להן. כגון התבואה וכיוצא בהן מתעשרין לשעבר ולדברי (ב)

פירוש הרמב"ם על מסכת ראשונה

בזמן הפסקה מפסיד לחו ולא מועיל לחו הילכך אינן גדילין על כל מים. אלא על רוב מים הילכך כגורן ויקב דמי ומתעשרין לשנה שעברה אליבא דר' עקיבא ודר' יוסי הגלילי דאמר יצאו ירקות שגדלין על מי שנה הבאה דשמעי' מהאי מימרא דכל מה שצריכין למי שנה הבאה אפי' עונה אחת ירק הן ומתעשרין לשנה הבאה. הני פור המצרי ובצלים הסריסים אע"פ שיש עת שאין הנאה להן במים הואיל ואיכא עת דצריכי למי הבאה אחר ההפסקה בירק הן ומתעשרין לשנה הבאה. והא דתניא דבצלים כר' עקיבא אולא דהא תנינא בה אם מנע מהן מים מתעשרין לשעבר שנמצאו שאינן נדלים על כל מים אלא על רוב מים וכגורן ויקב דמי. ואם לא מנע מהן נמצאו גדילין על כל מים וכירק דמי. ומתעשרין לשנה הבאה :

(שם) (מפי' ר"ח ז"ל) בה"א בט"ו בשבט מ"ט דע"נ שרוב תקופה מבחוץ וכו' מתעשרין לשעבר. פי' מצאנו זמן הגשמים מועילין מ"ז מרחשון עד סוף ניסן עי' בתענית. והנה אליבא דב"ה דאמרי בט"ו בשבט יצאו מימות הגשמים מ"ז חשון וכסליו וטבת ופ"ו משבט הרי ג' חדשים פחות ג' ימים. ונשאר מימות הגשמים חצי שבט ואדר וניסן הרי ב' חדשים וחצי. הנה יצאו רוב גשמי שנה זו ואעפ"י שרוב תקופת טבת עדיין מבחוץ. שנשאר חצי שבט ואדר ומקצת ניסן לא משניחין בתקופה למימר' שעדיין רוב התקופה של שנה הבאה היא אלא מתעשר לשעבר : (שם ע"ב) (ה) שוה לאינן לערדה ולשביעית. פי' לשביעית ע"י ל"ה דתנן עד מתי חורשין שדה אילן וכו' ותנינן איזהו שדה אילן על כל ג' אילנות לבית סאה. ועל הא אמרינן ולשביעית פי' אם היה בתוך סאה אילן של תאנים ואילן של רמונים ואתרוג. אתרוג נמי חשוב אילן כאחד מהם. ושלשה אילנות הן וחורשין כל בית סאה בשבילן. וכן נמי אם היו שלשה אתרוגין בתוך בית סאה ג' אילנות חשובין וחורשין כל בית סאה בשבילן. וכן נמי אם חנץ אתרוג בשישית ונכנס בשביעית נוהגין בו מנהגי שישית ואוליגן בתר חנטה כאילן לענין שביעית :

ואידי

ביאור

לדברי ככל הידועות מתעשרין להבא. רק שיש חילוק בגללין הסריסין ופול המצרי. לר"ע מתעשרין לשעבר דדרכן למנוע מהן מים ל' יום ולריבין הפסקה וכו'. ולרי"ג מתעשרין להבא וכו' : (ה) שוה לאילן. לערלה דאוליגן בתר חנטה ומונין לו ג' לערלה משעת חנטה. ולשביעית דאם חנט בו' בשמיטה ונלקט בז' מותר אכל פטור ממעשר וכו' דזה כוונתו. פי' לשביעית בלא וי"ו דאינו דומה לאילן לכל דבר דע"י לקיטה דומה לירק. ור"ע ע"י ל"ה פל' ידיו לקיטה לירק. וכשעת לקיטתו עיסורו וגם שיה לאילן דנקרא אילן לענין לחרוש :

ו פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

(דף ט"ו ע"א) **ר' יודן** דמשמשי ביה כולי עלמא. פ' בשביעית בזמן שכל בני אדם נכנסים בגנות ופרדסים ואין מוחין בידם אינן יכולין למשמש באילנות גדולות. אבל אתרוג מפני שהוא קצר והכל אוהבין אותו ומשמשין בו אינו חונט עד שנה רביעית מן השבוע:

(שם) **שבט** דחדשים או שבט דתקופות. כבר פ' למעלה שהשמש מהלכת כל מול ומול מ"ב מזלות בשלשים יום ועשר שעות ומחצה נמצאו ימי שני החמה שם"ה יום ושש שעות. ומנין זה כגון אם היתה השמש בתחלת מול מלה אינה חוזרת לתחלת מול מלה עד שם"ה יום ורביע. נמצאת השמש מהלכת בכל מול ומול שלשים יום ועשר שעות ומחצה וצ"א יום ושבע שעות ומחצה בכל תקופה ותקופה. ומנין שנות הלבנה שנ"ד ימים וח' שעות ותתע"ו חלקים. נמצאת שנת החמה מוספת על שנת הלבנה עשרה ימים וכ"א שעות ור"ד חלקים. וחשבון חדשים היא בשנת לבנה. וחשבון תקופות בשנת חמה. ולפי אותן הימים שמוספת שנת החמה על שנת הלבנה נמצאו התקופות אינן בתחלת החדשים. אלא פעמים נופלת תקופת תשרי בעשרה ימים בתשרי. ופעמים בי"א בתשרי. ופעמים בעשרים בתשרי. וכן נמי תקופת טבת פעמים נופלת בעשרה בטבת. ופעמים בעשרים בטבת. ופעמים באחד או בשני בשבט. ונמצאת אומר בשנה שתקופת טבת נופלת בשבט. שבט של אותה שנה בטבת הוא לענין תקופה. ואדר של אותה שנה הוא שבט דתקופה. דהא בזמן שתקופת טבת נופלת בטבת. שבט אחר תקופת טבת. ובזמן שתקופת טבת נופלת בשבט. שבט בטבת. ואדר שהוא אחר התקופה בשבט. וזהו שנת שבט דתקופה

(שם ע"ב) **אמר** רבי יוחנן נהנו העם בחרובין כר' נחמיה. פ' שאמר שאע"פ שחננו קודם ט"ו בשבט מתעשרין לשנה הבאה. מפני שהן עושין בריכה אחת בשנה. ואותביה ר' שמעון בן לקיש מהא דתניא בגות שוח שביעית שלהן שניה שהן עושות לשלש שנים פ' שנת שביעית שלהן שניה לפירותיהן. כלומר אין עושין בשבע שנים אלא שתי בריכות. מפני ששנה ראשונה מן השבוע. ושניה אינן ראוין לאכילה עד סוף שנה שלישית דנמעי עד שתכנס ט"ו יום משבט משנה רביעית הרי מעינה אחת. מעינה שניה גמי ממתנת שנה רביעית חמישית וששית עד ט"ו משנה שביעית. ואחר כך ראוין לאכילה. והא תניא בגות שוח אע"פ שאין עושות בריכות אלא לג' שנים אעפ"כ מפני שחננו קודם ט"ו ימים בשבט משנה רביעית קארי לה שנה שאלמלא לשנה הבאה מתעשרין שביעית שלהן שלישית הוה לי' למימר מפני שיש ו' שנים לשתי מעינות. ושנה שביעית תחלת מעינה שלישית היא אלא

מפני

פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

מפני שחננו קודם מ"ו בשבט לשנה שעברה שהיא שנת ששית מתעשרין. ומשום הכי תני שביעית שלהן שניה שאע"פ שנכנסה שביעית מפני שחננו קודם מ"ו בשבט לשנה שעברה נחשבין. שמעינן מינה דלשנה שעברה נחשבין הילכך לשנה שעברה מתעשרין. ואמאי אמרת דנהוג עלמא כר' נחמיה דאמר לשנה הבאה מתעשרין ושתיק: (דף מ"ז ע"ב) **שתי** הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן. ואם תשאל נמה ענין פירות האילן לשתי הלחם. יש לומר שהשם דומה לפירות האילן. שפירות האילן נקראו בכורים כדכתיב מראשית כל פרי האדמה. ושתי הלחם נקראו בכורים כדכתיב חלות תהינה חמץ תאפנה בפורים לה'. כלומר חביאו בכורים כדי שיתברכו לכם בכורי הפירות:

(דף י"ט ע"ב) **והבא** בעבור שנה קמפליגי דתניא כמה עיבור שנה שלשים יום. פי' אדר ראשון משלשים יום. רשב"ג אומר חדש. פי' חדשה של לבנה כ"ט יום. וכך פי' שמועה זו דתנא קמא סבר דאין יוצאין אלא על אדר ראשון סבר דאדר ראשון שלשים יום. ובזמן שיודעין באיזה יום הוקבע ר"ה של אדר ראשון אינן צריכין לצאת על אדר שני מפני שמשידעו קבוע אדר ראשון מוגין שלשים ומקדשין יום ל"א והוא ר"ה של אדר שני. וזה התנא שאמר שיוצאין על אדר שני סבר דאדר ראשון כ"ט יום. ואקשו אי דידעי חדש נמי ידעי. כלומר כשם שאמרת דתנא דסבר דחדש העבור שהוא אדר ראשון שלשים יום. הוא דסבר דאין יוצאין אלא על אדר אחר מפני שמוגין שלשים יום ומקדשין יום ל"א וממנו גומרין לאדר שני. כך נמי מאן דסבר דאדר ראשון כ"ט יום אינן צריכין לצאת אלא על אדר ראשון וממנו מוגין כ"ט יום ומקדשין יום שלשים. ואמאי תני אם נתעברה שנה יוצאין על אדר שני מפני הפורים. ומפרקין האי תנא דאמר חדש העיבור פעמים עושה חדש מעובר משלשים ופעמים עושה אותו כ"ט. ומשום הכי צריך לצאת על אדר שני לידע אם אדר ראשון משלשים היה או כ"ט:

(שם) **שלחן** ליה למר עוקבא אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. מוטיב רב נחמן וכו' עד דמצוה לקדש על פי הראי' פי' פעמים אע"פ שהוא דבר ידוע שהוא יום ר"ה שלוחים יוצאין ומודיעין שנראה החדש כדי לקדש על הראי' ולא על החשבון ואע"פ שהחשבון והראי' שוין:

(דף כ' ע"א) **ואיכא** דאמרי אף אנן נמי תנינן משנה דשמעית מינה דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר. דתנן על שני חדשים מחללין את השבת על ניסן ועל תשרי. אי אחרת בשלמא לעולם חסר. ואי אפשר לעולם מלא. אם חל להיות

ז פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

להיות תשעה ועשרים בו יום ששי יוצאין יום שביעי. שהוא יום שלשים כדי לקדש אראיה. שאי אפשר שנעשה אותו שלשים. אלא אי אמרת לפעמים חסר מכ"ט פעמים מלא משלשים. אמאי מחללין עליהן שבתות אם חל כ"ט יום ששי הואיל ואפשר שיהא מלא משלשים מעברין ליה כדי שלא יחללו את השבת ומשלימין יום השבת לשלשים. ונקדשי' למחר בחד בשבת שהוא יום ל"א ולא נחלל עליו את השבת. ואמאי תנינא על ניסן ועל תשרי. אלא שמע מינה דלעולם אדר הסמוך לניסן לעולם חסר. ואהדרין ל' לרב נחמן אי איקלע יום שלשים בשבת. הכי נמי פירוש לעולם פעמים מלא פעמים חסר עבדינן ליה. והא דאמרת אם כן אמאי מחללין עליו את השבת. ונעבדיה האידנא ונקדשיה למחר. הכי נמי אי איקלע יום שלשים בשבת אין מחללין ויוצאין בו אלא משלימין אותו ומקדשין חד בשבת ובו יוצאין. והכא במאי עסקינן. פי' זה שאמרנו מחללין כגון דאיקלע יום אחד ושלשים שהוא ראש חדש ודאי חל להיות בשבת ומשום הכי מחללין עליו את השבת. ואתא רב כהנא ואקשי על רב נחמן קושיא אחריתי דאמר דאדר הסמוך לניסן לעולם חסר מהא דתנן בזמן שבית המקדש קיים מחללין אף על כודם מפני תקנת הקרבן שמעינן מינה דכל שנים עשר חודש אין מחללין עליהן אפי' ניסן ותשרי אלא משום תקנות הקרבנות. פי' כדי שיקריבו קרבן ר"ח. אבל לקדש על הראיה לא. שאלמלא יוצאין לקדש על הראיה. מאי אריא בזמן שבהמ"ק קיים אפי' חרב נמי הולכין לקדש על הראיה. אלא שמע מינה דאין מחללין לקדש על הראיה ואין מחללין אלא א"כ נסתפק היום. בשלמא אי אמרת זמנין מלא וזמנין חסר. משום הכי יוצאין להודיען אדר זה שעבר אם מלא היה אם חסר. אלא אי אמרת לעולם חסר אמאי מחללין. והא דבר ידוע הוא. ואם תאמר כדי לקדש אראיה הא קיימא לן מהאי משנה דאמר בזמן שבית המקדש קיים מחללין אף על כולן דאין מחללין לקדש אראיה כמו שפי'. ועמדה התיובתא על רב נחמן אליבא דהאי לישנא בתרא דאיכא דאמרי. כי אתא עולא וכו' פירשה רבינו חננאל ז"ל:

(שם ע"ב) אמר ליה אבוב דר' שמלאי לשמואל ידע מך האי מילתא דתנן בסדר העיבור וכו'. כי מליק ר' זירא וכו'. וזה שאמר אבוב דר' שמלאי לפני רבינו שמואל מחשבין את תולדותיהן גולד קודם חצות בידוע שנראה קודם לשקיעת החמה למאי נפקא מינה לאכחושי סהדי. צריכין אנו לבאר תחלה מפני מה אם גולד קודם חצות נראה קודם לשקיעת החמה. ובאיזה מקום ראייה זו ומאי הוא המולד ואח"כ אנו מפרשין דרך ההלכה. (ה) צריך אתה לידע שתגלגלים עשרה זה בתוך

ביאור

זה

(ה) והנה במנחה אמרין דז' רקיעים הם ומנגד ז' חליות שכליות. כי רקיע וגלגל הכל

ה'

(ד)

פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

זה גלגל הראשון שאנו רואין הוא גלגל הירח שני לו למעלה הימנו וסמך לו גלגל כבב שלישי לו שלמעלה הימנו גלגל נגה. רביעי גלגל חמה. חמישי גלגל מאדים. ששי גלגל צדק. שביעי גלגל שבתאי. שמיני גלגל הכוכבים הקבועים. כגון כימז ועש ובסיל. גלגל תשיעי הוא שבו שנים עשר מזלות. גלגל עשירי הוא גלגל החזור שמהלך בכולן. והוא סובב בכ"ד שעה הילוך שנה. עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. וזה שאנו אומרים כי בתקופת טבת השמש במזל פלוני. בתקופת ניסן במזל פלוני. בחדש פלוני במזל פלוני. וכן שבעת הכוכבים. לאו למימרא דבגופו של מזל הוא. דהא השמש בגלגל רביעי. והמזלות בגלגל חשיעי. אלא כשהיה לצפון עולים ויורדים המזל בגלגל שלו מכוון כנגד מזל משנים עשר מזלות. אמרי' במזל פלוני הוא מהלך. כלומר כנגדו. וכן הירח וכן שאר הכוכבים שהם שבתאי צדק מאדים חמה נגה כבב לבנה. וכל כבב וכל מהלך בגלגל שלו לפי רוב היקף גלגלו ולפי קטנו מי שהוא בגלגל עליון מהלך בימים הרבה וכל גלגל שהוא גדול למעלה מחברו מהלך בגלגלו יותר מגלגל חברו. ולפיכך השמש מהלכת בגלגל שלה בשנה אחת. ושבתאי בשלושים שנה. לפי שהשמש בגלגל רביעי. ושבתאי בגלגל שביעי. וכן נמי מהלכת השמש בגלגל בשש"ה יום ורביעי יום. והירח בכ"ט יום. לפי שגלגל חמה גדול מגלגל לבנה. ומן הצורה הזאת יתבאר לך שכל גלגל שלמעלה גדול משלמטה. וצריך אתה לידע שזה שאנחנו צרים גלגלים הללו גלגל בתוך גלגל אחד לכבב אחד לאו למימרא שכך היא צורתם וכך הם הגלגלים שאין לכבב אחד אלא גלגל אחד. לא. אלא גלגלים הרבה יש יותר מזה הצורה. מיהו עשרה גלגלים הללו הם גלגלים שהכוכבים מהלכין בהן ויש לכל כבב וכבב גלגלים אחרים נוספין כנגד גלגל האחד לצפון ועולין ויורדין

ביאור וגלגלין

א'. והנה ככל' יסודי התורה לא הזכיר כלל. מוגלגל עשירי. וגם שנה' יסוד' וכתבן מונס לחמה גלגל א' ולבנה גלגל א'. ובמורה חסד שכולם חסד גלגל א'. ועי' מהרש"א בחגיגה שנסאר כזה בל"ע. ומרש"י בשבת סוף פ' בתרא בענין דפירסא דדמא ג"כ משמע שיש לכל א' גלגל מיוחד. ועי' בברכות על פסוק התשבת אשה וכו' י"ב מזלות בראשי. ומשמע שם שחמה ולבנה וכל המזלות בגלגל הראשון. והאילו שהר"מ סותר דברי טלמו בכמה מקומות ובפרט בעניני התכונה. אבל הסיוע האמת יכולים לידע מהמורה. שבמורה ח"ב סוף פ' כ"ד כתב שאין דבר ברור בחכמה זאת. וא"כ יכול להיות שבקטנותו כתב כפי שנראה לו ובקטנותו חזר מזה. ועי' בחשן' פאר הדור סי' ס"ע. ודרכו של רבינו להיות עניים במקום א' ועשירים במקום אחר. ועי' שיער מקובלת ב"מ דף ו'. ועי' במדרש רבה שרשב"י היה מוספק אם יש כלל גלגלים. ורק שהכוכבים ומזלות פורחים באויר עי"ש:

ה פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

וגלגלין מכוונין כנגד גלגל החזור . וגלגלים אינם מכוונים חוץ מגלגל עצמו שכבב מהלך בו . וצריך אתה לידע שהשמש יש לה שני גלגלים . והירח שלושה . ושבתאי צדק מאדים כל אחד יש לו ארבעה גלגלים . וכבב ונגה כל אחד יש לו חמשה גלגלים ומן הגלגלים הללו יש מהן סובבין כל הארץ והארץ בתוכן ומהם גלגלים שהם סובבים ואינם מקיפים כל הארץ . ועשרה גלגלים שצרנו אותם שהם גלגלים שהכבבים מהלכין בהן סובבין הן בארץ . ולו היינו צריכים לצורת גלגלים הללו היינו צרים אותם ומבארים אותם . וצריך אתה לידע שהשמש והירח ושאר הכוכבים מהלכין ממערב למזרח כל אחד בגלגל שלו . והגלגל העשירי מהלך בהם כשני בני אדם שרצים זה לקראת זה . ולפיכך אנו רואין השמש זורחת בתחילת היום במזרח ושוקעת במערב . שהגלגל החזור הוא משקיעה והוא מזריחה . והיא מהלכת גלגלה בשם"ה יום ורביעי יום מעלה פחות חלק בכל יום לפי קירוב החשבון . ומשלו משל בהילוך השמש והירח בגלגלה כנמלה המהלכת על גבי הרחיים . הגע עצמך כאלו רחיים סובבים מן המזרח למערב ונמלה מהלכת על גבה מן המערב למזרח בנחת לפי הילוכה נמצאת הרחיים מוליכין הנמלה ומביאין אותה כמה פעמים והנמלה לא הלכה בעגול הרחיים אלא דבר מעוט וכשתתן לבך לדבר זה תראה אותו דבר ברור הוא . וצריך אתה לידע שבזמן שתתקבץ הלבנה עם החמה . פ' שיהיו זה כנגד זה במעלה אחת חשבינן לה כאלו מתה מפני שהיא באותה שעה אפלה עד מאד . מפני שאור הלבנה מאור החמה הוא . ומאור החמה הלבנה מאירה . שאור החמה נכנס תחת הלבנה ומאירה . ובזמן שהלבנה כנגד החמה מכוונת נעשה כמו שתלה תרים בשמש כשתביט למעלה מן התרים תראה אותו מאיר שהשמש זורחת עליו וכשתביט למטה מהתרים תראה אותו אפל שנעשה מחיצה לשמש . כך כשיהיה הירח מכוון כנגד השמש נמצא חציו מלמעלה כנגד השמש מאיר עד מאד וחציו מלמטה כנגד הארץ אפל עד מאד מפני שנעשה בפני השמש כמחיצה . וזו היא צורת הירח מכוון כנגד השמש וחציו שלמעלה מאיר וחציו שלמטה אפל . ומן הצורה הזאת יתבאר לך למראית העין . שבזמן שהן זה כנגד זה חציו שכנגד הארץ אפל עד מאד . ומפני שכשיתקבץ עם השמש שהוא אפל לגמרי חשבינן ל' כמת וכשיתחיל לזו מתחת השמש מעט אפי' חלק אחד יאיר ממנו מעט כחוט השערה . מפני שכשיוז הירח אור השמש נכנס ומאיר לו ואעפ"י שאי אפשר לו שיראה באותה שעה שתחת השמש מפני שאנו יודעין שנגלה ממנו דבר מעט חשבינן ליה כאלו נולד וזו הוא המולד . כלומר כשיוז השמש מעל הירח מעלה אהת . ולמראית העין יתבאר לך מצורה זו שבזמן שיוז הירח מתחת השמש מאיר ממנו חוט

פירוש הרמב"ם על מסכת ראש השנה

אחד ונראה אותו חוט על הארץ. ואם תבקש לעמוד על עיקר דבר זה. הבט בירח לילה ראשונה ושניה מן החדש תראה אותו כאלו אפל כמו שמכסה אותו דבר. והחוט אתו ממנו המאיר הוא המולד. ואחר שפרשנו עיקר הדברים אנו מפרשים דברי אבא אבון דר' שמלאי דאמר מחשבין את תולדותיו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה. פי' אם זו מעל השמש קודם שש שעות ביום נראה קודם לשקיעת החמה לבני ארץ ישראל. דהא קיימא לן דלבני ארץ ישראל שית מחדתא מכסי סתרא. ואם היה המולד קודם חצות נשארו מן היום שש שעות גמורות הם שמכסי לבני ארץ ישראל ויראו אותו קודם לשקיעת החמה מפני מעלות שהלך באותן שש שעות ונמצאת חמה שוקעת במערב והוא עדיין לא שקע. וזאת היא צורת החמה שוקעת במערב ועדיין לא שקע הירח. וזה שאנו צרים שהשמש והירח בשני גלגלים זה תחת זה. לאו למימרא שכן הוא שכבר פי' למעלה שהשמש בגלגל רביעי והירח בגלגל ראשון סמוך לארץ. וזה שאנו צרים שני גלגלים בלבד כדי שיהיה הדבר ניכר לעין. ומן הצורה הזאת יתבאר לך שבזמן שיש בין השמש והירח הפרש השמש שוקעת והירח עדיין לא שקע. נולד אחר חצות אפי' בחלק אחד נמצאו אותן שש שעות שנשארו מן היום חסרים חלק וקיימא לן דשש שעות גמורות מכסי לבני ארץ ישראל מחדתא ואין השמש מספקת לשקוע אלא א"כ הוא גמי התחיל לשקוע אחריה ואי אפשר לרואה לבזון ולראות. ואחר שפירשנו דברי אבא אבון דר' שמלאי אנו חוזרין לדרך ההלכה: (שם) (ה) **כ"י סליק ר' זירא** שלח לחו צריך שיהיה לילה ויום מן החדש. פי' אין עושין ראש חדש אלא א"כ היה ליל ראש חדש ויום ר"ח אחר המולד. כגון אם היה המולד בשעה ראשונה מליל שבת הוא שקובעין ראש חדש בשבת. אבל אם היה המולד בשעה שניה מליל שבת או בשלישית או בעשירית וכל שכן בשעה ראשונה מיום שבת או בשניה ובשלישית אין קובעין ראש חדש בשבת אלא באחד בשבת. ואתמיהנן וזו שאמר אבון דר' שמלאי לפני רבינו שמואל מחשבין את תולדותיו נולד קודם חצות בידוע שנראה סמוך לשקיעת החמה לא נולד קודם חצות בידוע שאינו נראה סמוך לשקיעת החמה. למאי נפקא מינה. כלומר מאחר דאמרינן דכל מולד שיהיה ביום דחוי הוא עד שיהיה בתחלת הלילה. מאי אתא אבון דר' ביאור

(ה) **כ"י סליק ר"ז**. ועי' רמ"י סקספה כיון כנראה הישנה. בתחילת הלילה. א"כ לא נראה החדש. כל הלילה ויום מחר. כיון דכ"ד פני מוכסי סתרא. והנה בפירוש לאכחשי סהדי מפסיכס רבינו עס רמ"י. ועי' תשב"ץ בחינן הקישות של רבינו סהקספה כענין זה בטוב עס ודעת: